

ТЕОДОРА КРУМОВА

ЙОСИФ НУНЕВ

ДЕЯН КОЛЕВ

Разказани пътища

УЧЕБНО ПОМАГАЛО за ученици от 5 ДО 7 КЛАС

АСТАРТА
Пловдив
2012

СЕМЕЙСТВОТО

Създаването на семейство е едно от най-важните неща в живота на човек, а изборът на съпруг/съпруга определя в много голяма степен бъдещето на човека: образованието определя каква работа и реализация ще постигнем, а партньорът в живота е най-важният фактор за нашето бъдещо щастие. Затова е необходимо изборът на съпруг/съпруга да се направи на подходяща възраст – тогава, когато младите хора вече осъзнават напълно своите действия и могат да правят избор. Също така е много важно изборът да бъде направен от самите млади хора и да отразява съгласието и на двамата.

Създаването на семейство – кой решава?

В миналото: В миналото много народи са имали обичай родителите да създават семейството на своите деца, да избират невяста за своя син или жених за своята дъщеря. Тогава се е мислело, че не може любовта да бъде основната причина за създаването на семейство, че не е нужно младите хора да се обичат, за да се оженят, а че любовта идва по-късно, когато поживеят заедно и създадат деца. Затова хората са смятали, че родителите трябва да направят този важен избор за своите деца. Те са вярвали, че родителят може да направи по-правилен избор, защото е по-възрастен и по-зрял.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

В миналото често се е случвало младоженците да се срещнат за първи път в деня на сватбата или на годежа. При някои народи, при които жените са ходели със закрити лица (с фередже или бурка), младоженецът дори не е виждал лицето на булката.

Днес: Днес обичаят родителите да създават семейството на децата си е отживелица и се среща съвсем рядко, той е забранен от закона и се смята за нарушаване на едно от най-важните права на човека – правото на свободен избор.

В наше време се смята, че любовта е най-важният фактор за създаването и съществуването на едно семейство, а младите хора трябва да се обичат, за да се оженят. Това означава, че те трябва да се познават добре, защото истинската любов изисква да познаваш характера на любимия човек.

Всеобщата декларация за правата на човека е приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г. Тя е преведена на поне 375 езика и диалекта, което я прави най-превеждания документ в света. Декларацията е първото значително постижение на световната организация в тази област и първото записване на световно ниво на права, чиито носители са всички човешки същества. Тя се състои от 30 члена, които са доразвити в последващи международни споразумения, регионални инструменти за защита на човешките права, национални конституции и закони.

Намерете и прочетете Всеобщата декларация за правата на човека. Кои от нейните членове касаят темата, която обсъждаме?

В модерните семейства родителите се грижат за доброто бъдеще на своите деца като им помагат в избора на добро училище или университет, като ги подкрепят да получат по-добро образование и професия. Родителите съветват своите деца и при създаването на семейство, но изборът и решението се взема от младите хора.

Законът: За сключването на брак (т.е. за създаването на семейство, признато от закона) се изисква желанието на младоженеца и младоженката. Кумовете също трябва да потвърдят, че решението за брак е взето от двамата младоженци, в резултат от свободен и осъзнат избор. Законът забранява брак, при който младоженците или единият от тях не е дал съгласието си. Предвиждат се тежки наказания за нарушаването на правото на свободен избор.

Традициите: В миналото обичаят родителите да създават семейството на своите деца е бил широко разпространен сред всички етнически общности. Днес българите и турците, както и повечето роми, не следват тази традиция, а дават възможност на младите хора сами да решат за кого да се оженят или омъжат.

При българите, особено в традиционните селски семейства, традицията родителите да избират невеста/жених за своето дете е продължила да края на 19 и дори до първите десетилетия на 20 век. Дълго време мнението на младоженците дори не е било търсено. За да се омъжат/оженят за любимия човек, младежите са „крадяли булка“, а девойките са „приставали“.

Потърсете доказателство за това във Възрожденската и Новата българска литература! Кой известен български поет пише стихотворението „Пристанала“?

По време на Възраждането и след Освобождението тази традиция постепенно се променила. Първоначално родителите започнали да питат за мнение младежите, преди да вземат решението за сватба. Постепенно се наложило схващането, че именно младите трябва да вземат това решение и да изберат свой съпруг/съпруга.

Същите процеси протекли и при българските турци през 20 век.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

В много райони на България свещениците започват да питат младоженците дали се женят по собствено желание едва след Освобождението? Известният народопсихолог Иван Хаджийски описва пример, в който за първи път след Освобождението свещеник попитал младоженката дали обича жениха, дали действа по своя воля. Тя навела очи и отговорила “Питай тато”. “Изборът на бъдеща съпруга бе само едно от всички решения, вземани от родителите”, разказва Иван Хаджийски в том I от своята книга „Бит и душевност на нашия народ“.

Намерете тази книга и прочетете каква е била традицията при създаването на семейство в селските български общини!

Обичаят родителите да създават семейството на своите деца е бил разпространен сред всички ромски групи до втората половина на 20 век. Постепенно повечето роми преодолели тази традиция – напълно, или частично. В наше време тя е запазена сред най-традиционните ромски групи – напр. *калдарашите* и *бургуджиите*. Дори и при тях традицията вече се променя, като родителите обсъждат с младежите дали и кога ще ги задомлят. При останалите ромски групи младите хора са тези, които решават за кого ще се омъжат/оженят.

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Национално изследване “Проучване на семейните нагласи в ромска общност 2010“ посочи, че 69,1% от ромите не одобряват под никаква форма заплащането на зестра (“бабаак“) за булката. Едва 14% от ромите днес са съгласни с твърдението, че родителите могат да създадат семейство на децата си, без да искат тяхното съгласие.

ПРОУЧЕТЕ: *намерете това проучване и се запознайте с данните му! Какви изводи можете да направите?*

Проучването можете да намерите в: Център Амалипе, Превенция на ранните бракове, Пловдив 2011. Налично на: <http://www.amalipe.com/files/publications/Doklad-prevencia-ranni-brakove-bg.pdf>

Чуйте популярната песен на дует РИТОН “Джалма”! Какъв е сюжетът на песента?

Прочетете разказа на Златка от Куклен! Как е създала тя семейството си? Кой е взел решението за това. Според вас, ще продължи ли тя традицията да избере съпруга/съпругата на своите деца?

Казвам се Златка Йорданова Йорданова и съм ромка. Аз съм на 32 години. Омъжих се на 15 години. Един ден настоящата ми свекърва, която е от гр. Куклен, отиде при майка ми да ме иска за снаха. Родителите ми се съгласиха, защото момчето е от хубаво семейство, заможни са и са от нашия град. Направихме годеж, след това и сватба. Не можах да се противопоставя на това тяхно решение, защото при ромите е прието децата да се подчиняват на родителите си. Въпреки че се омъжих рано, аз винаги съм търсела начини да

се развивам като личност. Затова през 2000 година записах курс за шивачка по програма на Европейския съюз. Професията на шивачка много ми харесва и след завършването на курса започнах работа в завод "Брилянт" в гр. Пловдив, където и до момента работя. Затова мисля, че съм една успяла ромска жена, тъй като успях да изградя дом и отглеждам две деца, на които ще дам възможност да продължат образованието си.

Създаването на семейство: кога?

В миналото: В миналото при много народи младите хора са създавали семейство в ранна възраст. Това е било така, защото тогава не е имало възможност те да учат в гимназии и университет и така да усвоят добра професия. От момчето се е очаквало да стане земеделец, скотовъд или да усвои някой традиционен занаят. От момичето се е очаквало да бъде добра домакиня и майка. Тези неща младите хора (и момчета, и момичета) са научавали още в ранна възраст и затова са били задомявани рано. Вярвало се е, че това се прави за по-доброто бъдеще на младежите, за да не тръгнат „по лош път“.

Днес: В наше време обичаят младите хора да се задомяват рано е отживелица. Днес човек трябва да учи повече години, да получи подходящо образование, за да може да се реализира добре, да усвои добра професия и да има високи доходи. Само така младият човек ще бъде полезен не само на себе си, но и на своето семейство. Човешкото общество се е развило много и се изискват повече години, за да може човек да усвои основните неща, необходими за достоен живот в обществото.

Законът: Българското законодателство позволява младежите да създадат свое семейство, като сключат граждански брак тогава, когато са пълнолетни, т.е. когато са навършили 18 години. По изключение се допуска брак между непълнолетни младежи,

които са навършили 16 години – в този случай се изисква съгласието на родителите. Законите напълно забраняват създаването на семейство и сключването на брак преди младежите да навършат 16 години. Предвидени са наказания, ако малолетни създадат семейство.

Потърсете примери от българската и световната история, които показват, че в миналото при много народи възрастта за женене е била много ниска. Разделете се на две групи. Нека първа група потърсят подобни примери в българската история – от Средновековието до Възраждането, а втора група – подобни примери в световната история. Потърсете помощта на учителя си по история.

За всеки случай, който сте открили, посочете какви са конкретните причини за сключване на ранен брак. Работете по следната таблица:

	Възраст, при която момчето и момичето са сключили брак	Кой е взел решение за сключване на брака	Причини за сключване на брака	Източник
<i>Пример:</i> През 1228 г. цар Иван Асен II сгодява дъщеря си Елена за малолетния император на Латинската империя Балдуин II	<i>Елена – 2 години</i> <i>Балдуин II – 11 години</i>	<i>Иван Асен II,</i> <i>Латинските барони, регенти на Балдуин II</i>	стремежите на българския цар да се намеси във вътрешните работи на латинците и да стане опекун (василиопатор) на малолетния император Балдуин II, като му даде за съпруга дъщеря си Елена.	И така, когато властта в Цариградската империя била наследена от Балдуин, който бил невръстен, за по-голяма полза бил сключен договор и с клетва било утвърдено, че дъщерята на загорския цар [Иван Асен II], мъж славен и могъщ по това време в тези земи, ще встъпи в брак с невръстния, чрез което родство споменатият Балдуин се надявал на големи дела, както и немалоко да укрепи своята власт. (<i>Хрониката на венецианеца Марино Сануто</i>)

ПОМИСЛЕТЕ: Колко години са необходими, за да стане човек програмист, учител, лекар? Могат ли тези професии да се усвоят на 13–14-годишна възраст?

Какви знания и умения са били необходими в миналото на земеделеца и на скотовъда? А днес? Възможно ли е днес да бъдеш фермер на 13–14-годишна възраст?

ПРОУЧЕТЕ: Потърсете в Семейния кодекс и в наказателното право основните разпоредби, свързани със създаването на семейство и сключването на брак!

До каква възраст децата се определят като малолетни? А като непълнолетни?

Традициите: Обичаят да се създава семейство в ранна възраст е бил широко разпространен сред всички народи в миналото. Такава е била българската традиция до края на 19 век, както и традицията на българските турци до средата на 20 век. Днес този обичай е напълно преодолян и ранните бракове са изключение.

Прочетете разказа на Веселина от гр. Раковски! Как е създала тя семейството си? Колко време е продължил бракът ѝ? Какъв е нейният съвет към други млади момичета на нейната възраст?

Казвам се Веселина. На 28 години съм. Омъжих се на 16 години. Аз сама му пристанах, защото мислех, че го обичам, но това се оказа лъжа. Бях омъжена само 25 дни. Не можах да издържа да ме е тормозят постоянно. Свекървата постоянно ми се караше още от втория ден. Тя не ме понасяше, но най-интересното е, че не можах да разбера защо не ме искаха. Когато казах на съпруга си за това, той започна също да се държи зле с мен. Не знам как се реших, но се прибрах при майка си и баща си и не съжалявам.

След като и съпругът ми не държеше на мен, защо да оставам? Любовта, в която се къпнеше през цялото време, се оказа фалшива още на третия ден, след като се оженихме. Аз се опитах да търпя, но не издържах... Май да се омъжиш от любов е шантава работа, не като във филмите... Мислех, че за любовта няма граници, но любовта ми е била сляпа, може би защото бях малка на години. С годините осъзнах, че съм направила голяма грешка, но връщане назад няма.

Сега съм много добре – работя в оранжерии в гр. Раковски и вземам 500 лв. заплата. Никой не може да ме командва. Сега гледам на живота по различен начин. Въпреки че не съм образована, на тези години човек е по-зрял и може да види любовта по друг начин. Аз съм доволна от живота засега, имам си сериозен приятел и се чувствам спокойна. Радвам се, че не съм омъжена. Сигурно щях да имам няколко деца и куп грижи. Грешката, която направих аз, се повтаря от голяма част от момичетата от гр. Раковски и моят апел към тях е да не правят прибързани решения за женитба: на нас, жените, от една целувка ни омекват краката и си мислим, че това е любовта, а след ден се оказва само илюзия. Нека младите момичета да не се омъжват рано; те трябва първо да се образуват, да поживеят малко при родителите си и чак тогава да се омъжват, а и образованата жена е най-доброто нещо на света. Затова тези деца трябва да учат, а не да мислят за омъжване. **Не повтаряйте моята грешка!**

ЗНАЕТЕ ЛИ, ЧЕ...

Национално проучване през 2010 г. посочи, че средната възраст за създаване на първо семейство в ромска общност е между 18 години и 4 месеца и 18 години и 8 месеца. При някои групи, като рударите, това става значително по-късно (22 години), а при други, като мильета, семейство се създава по-рано. Същото проучване посочи, че по-образованите роми създават семейство по-късно.

В миналото всички роми са създавали семейства в ранна възраст. Днес това все още е така при някои ромски семейства, а при други вече не е. Има групи – напр. *рударите*, при които ранните бракове вече са изключения. При други те все още се срещат, защото младежите смятат, че първата любов е любовта на техния живот и решават да се задомят, щом се влюбят за първи път. В повечето случаи скоро те осъзнават, че когато човек е твърде млад, лесно допуска грешки и не бива да се бърза с едно от най-важните решения в живота на човек – създаването на семейство. Младият човек трябва да завърши добро образование, за да намери добра професия, да натрупа житейски опит и така да създаде семейство. Все повече ромски младежи и девойки разбират това, както и техните родители. Затова можем да кажем, че традицията с ранните бракове вече се преодолява и в ромска общност.

„В представителната извадка за лицата над 10 г. (където едно лице от домакинството съобщава данни за останалите), средната възраст за начало на съжителство с партньор е 18 г. и 8 месеца. Най-често срещаната възраст за начало на съжителство е 17 г. На 16-годишна възраст 20% от ромите вече съжителстват с партньор като семейство. На 18-годишна възраст делът на лицата, които съжителстват с партньор, е 50%, а на 20-годишна възраст партньор имат 80% от живеещите в обособените махали...

Като най-значим и ясно изразен фактор за ранното начало на неформалните съжителства и брачния живот се откроява образованието на изследваните лица. Нарастването на възрастта за първо съжителство и първи брак се намира в правопрпорционална зависимост с нивото на образование. Колкото е по-високо нивото на образование, толкова по-късно започват брачните и безбрачните партньорства. Средната възраст на първото партньорско съжителство при лицата с незавършено начално образование е 17 г., но най-често срещаната начална възраст е 16 г., като тогава 50% от ромите с най-ниското образование вече имат партньор. Средната възраст на първото партньорско съжителство при лицата с висше образование е 23 г., но най-често срещаната начална възраст е 28 г. На 25 г. 50% от ромите с висше образование вече имат партньор...“

Из Проучване на семейните нагласи в ромска общност 2010

Център Амалипе, Превенция на ранните бракове, с. 93-94, Пловдив 2011.

Налично на: <http://www.amalipe.com/files/publications/Doklad-prevencia-ranni-brakove-bg.pdf>

Намерете Проучване на семейните нагласи в ромска общност 2010, както и други подобни проучвания и ги коментирайте! Какви изводи можете да направите?